

Oorlogsherinneringen van een overlevende uit 1945.
bezorgd door haar neven en nichten uit VS en Amsterdam, 2018/2019 (annotaties, J.F. Schrijver)

Eerste brief

Amsterdam, 1 Juli 1945
Van Breestraat 103 bv, p/a Koen

Lieve Da, Seline, kinderen¹,

Kon ik jullie nu maar omhelzen. Nee er druppelen alleen maar tranen, nu ik jullie alleen weer voor de eerste keer openlijk kan schrijven.

Jongens wat is er veel, onmenselijk veel gebeurd en zooveel leed, dat kan ik met m'n pen haast niet beschrijven. Ik hoop nu maar dat jullie 't goed maakt, en Netty en Lo en Ad?² Daar heb ik ook zooveel aan gedacht, moesten zij in de oorlog?

Waarschijnlijk hebben jullie wel zoo ongeveer gehoord hoe de toestand hier was; ik heb jullie ook nog roodekruisbrieven gestuurd waaruit je kon opmaken dat onze hele familie weg is gehaald door 't schandelijke gespuis dat de wereld heeft geregeerd.-

Leo³ is in Buchenwald "overleden". daar kreeg ik van die honden bericht van, begin mei 1942 zou hij "verascht" zijn. Ik heb zijn cello's en papieren allen laten bewaren voor jou Da, ik had er ook een briefje bij voor als ik dood was geweest, doch ik leef nog. Moeder is 4 Sept 1942 weggehaald⁴, 14 dagen later oom les en Pauline⁵. Alle huizen zijn natuurlijk leeggeplunderd en geroofd, daar waren ze niet vies van. Begin 1943 is tante Mary gevonden⁶ (zij was ondergedoken

---

¹ Da(vid) Schrijver, de oudste broer van de briefschrijfster, geboren 1891, werd psychiater, werkte in inrichtingen, o.m. in Franeker en Apeldoornse bos. Vurig marxist, emigreerde met zijn vrouw Selina Hertzberger, eveneens psychiater, in 1935 naar de Sovjet Unie, maar kwam spoedig ontgoocheld terug. De oudste dochter Tamar werd zioniste en was al in 1938 naar Palestina geëmigreerd, Het gezin met dochters Judith en Lea wist in 1940 op het nippertje via Frankrijk naar Engeland te ontkomen en vertrok vandaar naar de VS, waar ze spoedig het Amerikaans staatsburgerschap verwierven en zich vestigden in New York. David overleed in 1948, Selina in 1979. De dochters leven nog, ver in de negentig, in North Carolina resp. Massachusetts.

² Dit zijn de nakomelingen van oom Louis, die (eerder) naar de VS waren geëmigreerd. Netty was de oudste, werkte voor de oorlog bij de Volkenbond in Genève en kwam pas in 1940. De jongens, in elk geval Bill, hebben inderdaad met het Amerikaanse leger in Europa gevochten (hij vertelde later over zijn angstige ervaringen in het Ardennenoffensief). Vandaar de opmerking van Nan.

³ Leo(nard) Schrijver, tweede oudere broer, geboren 1893, na diverse baantjes o.m. voor Shell in Shanghai, musicus geworden. Speelde o.m. in een ensemble in Berlijn in 1933. Maar moest spoedig uitwijken naar Amsterdam. Daar werd hij langzaam aangetrokken tot het Communisme. Als lid van de CPN, sectiehoofd Amsterdam Zuid was hij al vroeg in verzet, betrokken bij de voorbereiding van de Februaristaking. In april 1941 werd hij gearresteerd en in kamp Schoorl geïnterneerd. Op 30 april 1942 kwam hij om het leven, een maand na aankomst in concentratiekamp Buchenwald. Zie verder <https://www.joodsmonument.nl/en/page/558484/korte-levensgeschiedenis-van-leo-schrijver>

⁴ Moeder = Louise Schrijver- Barends, geb. 19 juni 1871, sinds 19192 weduwe van de diamantslijper Hijman Schrijver, zie <https://www.joodsmonument.nl/en/page/199201/louise-schrijver-barends>

⁵ Oom les en Pauline = Isidor Schrijver (geb. 1873) en Pauline Goldenbloom (geb. 1892 te Londen) Zie <https://www.joodsmonument.nl/en/page/172223/isidor-schrijver> en Stamboom hieronder. Isidor was koopman in diamanten, Ze zijn in 1924 getrouwd in HongKong. Woonden uiteindelijk op de Sarphatistraat 18B. Beiden zijn op 21-9-1942 in Auschwitz vermoord. Het laatste gekrabbelde briefje van Pauline aan haar zwager Joachim berust bij het NIOD.

⁶ Marianne Schrijver, geb. 1877, zanglerares, ongehuwd. Woonde samen met haar ongetrouwde zusters Sara en Elisabeth in de Heinzestraat 19 boven, woning gehuurd van hun broer Louis. Ze vluchtte eind 1942 toen daar een razzia kwam naar het huis van haar broer Joachim (oom Jo) in de Paulus Potterstraat 42hs, die haar daar verborg. Vandaar het woord 'gevonden'= samen met Joachim werd zij op 4 februari 1943 gearresteerd. Jo werd ziek en bleef achter in Vught, maar Marianne werd via Westerbork naar Sobibor getransporteerd, waar zij op 9 april 1943 is vermoord.

bij oom Jo; oom Jo schijnt uit Theresienstadt te zijn teruggekeerd wonder boven wonder⁷, ik kreeg in Friesland een telefoontje van een vriendin van mij daar, maar zal daar alle finesses wel hopelijk gauw horen, want straks om 6 u mag ik meerijden naar Wassenaar en blijf daar een paar dagen⁸. In mei 1943 werd de toestand hier zoo, dat ik door een collega die in de organisatie⁹ bleek te zitten, eruit gesleurd ben om onder te duiken; aan haar en alle vrienden heb ik te danken dat ik hier nog zit. Ik ging toen naar Leeuwarden en moest, genoodzaakt, nog verschillende andere plaatsen in Friesland bezoeken, heb ook nog een piloot verpleegd 3 mnd met ernstige commotio¹⁰ en mocht daarna niet meer in Leeuwarden komen, omdat alles bekend was. Mijn 1e gastheer en een vooraanstaand iemand bij de organisatie zijn beiden gefusilleerd zoals zoovelen...

Enfin ik heb zooveel meegemaakt, dat kan ik allemaal zoo niet beschrijven. Om kort te gaan, de laatste 4 mnd. ben ik als verpleegster in 't Sanatorium Appelscha geweest en daar heb ik de bevrijding meegemaakt. De Gen. Dienst¹¹ riep mij terug en Lo Spijjer die ook ondergedoken was, en nu weer in eere hersteld is¹², stuurde mij een reisvergunning en nu ben ik Dinsdag hier weer in A. aangekomen met de Lemmerboot. Ik heb Friesland leren liefhebben en heb er zulke echte vrienden, dat ik nu heusch wat heimwee naar dat plekje Nederland heb. Gek hè?

Ik ben aldoor flink geweest, dat kun je m'n vrienden vragen maar toen ik wist weer naar A'dam te kunnen gaan, kreeg ik plots een inzinking; men zegt de reactie van alles; ik kan er nu ook niet meer tegenop, alle ellende komt je weer tegemoet; huizen en kamers niet te krijgen; er zijn hier 30.000 woningen te kort in A.! Slaap in 't huis van m'n vrienden. Hij was ook ondergedoken in Friesland, m'n vriendin en kind zijn er in Januari heengegaan wegens de honger en komen deze week terug. Dan weet ik nog niet waar ik heen moet; eten doe ik momenteel bij kennissen, maar voel me nog vreemd in m'n eigen stad. Van de Gen. Dienst mocht ik nog 1 weekje vrij zijn en ga straks ook naar Nan.¹³ Ju was ondergedoken en is 29-7-1944 overleden en is gelukkig gewoon begraven¹⁴. De finesses hoor ik nog wel. Ook dat arme kind Ju, mocht ik dus niet meer terug zien.

---

⁷ Joachim Schrijver (1871 - 1951) was maag-darmarts, de enige van het grote gezin die had gestudeerd. Later wijdde hij zich beroepsmatig hoofdzakelijk aan zijn hobby de grafologie. Joachim had 4 minpunten in de ogen van de Duitsers: hij was Jood (hoewel hij daar niets van wilde weten), hij hield zich voor de oorlog op met extreem-linkse lieden (secretaris van Comité Hulp aan Spanje), hij had een arische dienstbode in dienst (verboden) en hij verborg zijn zuster Marianne in huis. Daartegenover stond dat hij arts was, dat hij zich vakkundig en kennelijk overtuigend van de domme hield toen de Gestapo hem over die linkse connecties aan de tand voelde. En dat hij getrouwd was met een niet-Joodse vrouw Ida IJzerman, die helaas in 1942 overleed, maar kennelijk ging hier nog net zoveel bescherming vanuit dat hij na verblijf in Theresienstadt de oorlog overleefde. Op zichzelf inderdaad een wonder, want hij was al vrij oud en de meeste tijd van zijn gevangenschap in de ziekenboeg. Joachim is de grootvader van de bezorger van deze brief. Zie stamboom. Joachim kwam in 2014 nog even in het nieuws (de 'Zaak-Schrijver') toen het NIOD zijn correspondentie van na de oorlog uit het stof opdiepte, waarin hij vurig protesteerde tegen de boete wegens te late betaling van de erfpachtcanon tijdens gedwongen verblijf buitenslands. Dit was aanleiding voor het Amsterdamse gemeente bestuur om het boetekleed aan te trekken en de boetes aan de nabestaanden terug te betalen.

⁸ Kamp Theresienstadt werd begin mei 1945 bevrijd, maar hoewel al gauw bekend was dat er nog tientallen Nederlandse overlevenden zaten, was de Nederland het enige land dat niet in staat bleek om transport naar huis voor hun landgenoten te regelen. Na een barre tocht arriveerde Joachim pas op of kort voor 1 juli in Wassenaar, waar zijn dochter woonde. Kennelijk werd Nan hier meteen van op de hoogte gesteld.

⁹ zonder nadere toevoeging wordt het woord organisatie door Nan gebruikt als synoniem voor het Verzet;

¹⁰ commotio = (hersens)schudding. Als verpleegster gebruikt Nan in haar brieven onwillekeurig medische termen.

¹¹ Gemeentelijke Geneeskundige - en Gezondheidsdienst van Amsterdam, opgericht in 1901

¹² Lo Spijjer, directeur van GGD Amsterdam voor en na de oorlog.

¹³ Nan (Nannette Françoise van Gelder-Schrijver, 1904 - 1983) , dochter van Joachim woonde in Wassenaar. Naamgenote van briefschrijfster, genoemd naar de gemeenschappelijke grootmoeder Naatje Rood. Zie stamboom.

¹⁴ Julia Schrijver (geb. 1902) was de jongste zuster van Nan. Zij werd in 1918 slachtoffer van de Spaanse griep, heeft daar hersenvliesontsteking opgelopen en verbleef de rest van haar leven in inrichtingen. In 1943 werd zij daar door Frans Schrijver, de grootvader van de auteur/zoon van Joachim, die huisarts was in Woerden weggehaald en ondergebracht in Oudewater, waar zij in 1944 een natuurlijke dood stierf.

Van Moeder heeft ze zich erg aangetrokken; ik heb 't de dokter haar laten vertellen. Tante Corry¹⁵ is 9-7-'44 weggehaald "om iets uit te leggen", doch we hebben nooit meer iets van haar gehoord. Alles van fam. Krijn is ook weg. Je ziet, ik ben de eenigste overlevende en sta hier verwilderd in m'n eigen stad; al onze bekende huizen zijn bewoond door vreemde mensen en instantie's waar men zich kan vervoegen zijn er nog niet. Ook 't huis in de Koningslaan. Heinzestr.¹⁶ is bewoond en ik kan geen huis vinden. Amsterdam is een groote rotzooi een bende, ongeorganiseerd, misschien komt dat nog, verarmd en kaal. Kun jullie de de Willemsparkweg voorstellen zonder boomen? En zoo is alles hier vreemd en akelig. Misschien went 't nog. De trams rijden hier maar een paar uur 'smorgens en 'savonds, zoodat je alles maar moet lopen; fiets heb ik ook niet meer, we zijn zoo arm als de mieren! En fut heb ik haast niet meer om weer opnieuw te beginnen. Kon ik jullie nu maar even zien, of tenminste schrijf gauw! Heb jullie van een Amerikaansche piloot nog de groeten gekregen van mij? Die was in Leeuwarden op mijn onderduikadres en mocht ik van de organisatie alles vertellen dat hij de groeten zou overbrengen. Bob heette hij en hij woonde niet ver van jullie vandaan. Nu jongens, ik moet nog een visite maken, schrijf jullie in elk geval maar naar de V. Breestraat, dat krijg ik dan altijd wel. Hannes is ook weg, wilde niet onderduiken, was nog erg vreemd op 't laatst.¹⁷ Nu ik ga eindigen, laat me gauw wat horen, laat deze ook aan Netty en de jongens lezen en hoor ik gauw wat terug? Ben zoo verlangend wat te hooren! Allemaal heel hartelijk omhelsd door

Nan

Tweede brief

Amsterdam 12-8-'45
Van Breestraat 103 bv

Lieve Da, Seline, Judith, Lea,

Wat ben ik vreeselijk blij met jullie brieven, nu is 't net of ik niet heelemaal meer alleen ben op de wereld, en ik vind 't zoo heerlijk dat jullie het tenminste goed maken en ik begrijp uit jullie schrijven dat jullie, zooals ik dat altijd van je gewend was, hard werken. Ik ben alleen erg benieuwd hoe of America jullie, Da en Selina, bevalt. Ik dacht dat het althans voor Da geen land was, maar you get probably used to it.

Wat de kinderen betreft, zij vinden het natuurlijk met hun jonge levens hèt land van de toekomst, wat het misschien ook wel is. Maar kinderen, wat is er veel gebeurd in dien tijd! Tamar getrouwd en al een zoon van 1/2 jaar! Judith heeft al een fiancée! En Lea die veel op mij lijkt?? En wat een geleerde nichten! Praten maar over "college" alsof het niets is! [.....]

Dan moet jullie mij eens antwoorden of jullie nooit bericht hebt gekregen van die Amerik. piloten waarover ik in mijn vorige brief schreef? Misschien zijn ze nooit in N.Y. teruggekomen.... Die zouden mijn groeten overbrengen uit Friesland (toen van Annie de Haan!!) En kreeg jullie ook indertijd, vóórdat ik ging onderduiken mijn roodekruisbrieven, waaruit je kon opmaken wie er al weg waren van onze familie?

Ik zal jullie nu proberen, een wat uitvoeriger verslag te doen van al wat zich hier zoo heeft afgespeeld onder de Mofsche bezetting. Leo, die goeierd deed al gevaarlijk werk; hij voedde zich slecht zoals gewoonlijk en hadden we afgesproken dat hij zoo op vaste dagen bij mij kwam eten op mijn gezellige flat toen on de C. Krusemanstraat. Op een avond liet hij op zich wachten (je weet wel dat hij altijd zéér punctueel was) en ik voelde dat het mis was. Ik ging toen direct naar

---

¹⁵ Cornelia Schrijver-Krijn (geb. 11-8-1882, vermoord 27-7-1942 te Auschwitz), weduwe van de jongste oom van Nan Louis (1881-1930), die in de familie het beste heeft geboerd. Zie stamboom en <https://www.joodsmonument.nl/en/page/31765/cornelia-schrijver-krijn>

¹⁶ Het welgestelde gezin van Louis Schrijver woonde aan de Koningslaan; na diens overlijden vertrek van de kinderen naar het buitenland in de jaren '30 bleef Corry er alleen achter. De woning Heinzestraat 19 boven was gekocht door oom Louis en verhuurd aan zijn ongetrouwde zusters Sara, Elisabeth en Marianne. Het zou in normale omstandigheden een voor de hand liggende etage voor Nan zijn geweest.

¹⁷ Johan Schrijver, nakomertje (geboren 31-12-1908 vermoord 9-7-1943 te Sobibor), leraar en tolk/vertaler Frans. Jongste broer van Nan, wonende in Amsterdam maar kennelijk niet vóór op haar netvlies. Buitenbeentje in de familie en het gezin van Nan, heel anders dan David, Leo en zelfs Julia. Hij is de grote onbekende. Zijn nicht Judith wist tot voor kort niet eens van zijn bestaan! Hij was leraar Frans en tolk/vertaler en woonde in de Maastraat.

zijn toenmalig adres en [daar] hoorde ik dat hij gepakt was. De stakkerd heeft een heele tijd in de gevangenis Amstelv. weg gezeten, toen mocht ik elke week een kaart schrijven, heb ik ook gedaan, Toen heeft hij een poos in Schoorl gezeten (we hebben hem nog gestuurd wat maar kon). Daarna een heele tijd in Amersfoort. Dat was het schrikkamp voor iedereen hier. Eéns per maand mocht men schrijven en kreeg men post. Toen - hoorde ik niets, en vreesde het ergste - op een dag een brief van die lieverd uit Buchenwald, "dat hij het zoo goed maakte" - na 10 dagen zijn doodsbericht .... Ik heb zijn brieven bewaard, zal ik ze successievelijk opsturen, of in een pakje verzenden? Ook zijn cello's heb ik voor jou bewaard Da, verder had hij niet veel zooals je weet. (Ik hoop dat ze er nog zijn veel menschen waren doodsbang!)

Toen heeft 't geboefte mij ontboden in de straat met rotnaam¹⁸, nu Goddank omgedoopt in: Gerrit v. d. Veenstraat (een reus van een man geweest op illegaal gebied. Het centrum van alle valse persoonsbew. Dus de man aan wien wij onze redding te danken hebben.) Beeldhouwer van beroep en natuurlijk door de Duitschers gefusilleerd - Ik kreeg de kleren van mijn broer terug. Je moest maar niet vragen hoe. Ik was natuurlijk "vuil"¹⁹ voor hen. - Maar al ons geld, bezittingen en goed, daar waren ze niet vies van hoor, och, och, wat hebben ze alleen al in onze familie gestolen! Inmiddels gingen hier razzia op razzia. Daar hebben jullie geen idee van, wat dat was. Natuurlijk ontslagen bij de G.G.D., werken we nu voor de J.raad²⁰ (J.onraad genoemd-) Dat duitse gespuis zette af en toe straten en heel huizenblokken af - sleurden er menschen en kinderen uit, gillende vrouwen, mannen die zich wilden verzetten; 't was een hel gelijk. Mij is verteld dat 't geboefte ook wel kinderen uit 't raam wierpen, dan waren ze er immers gauw af. Wat ik zelf heb gezien is, dat 't N.I.Z. bestormd werd, dat familieleden ernstige of minder ernstige patiënten op handkarren eruit sleepten om ze (tijdelijk natuurlijk) uit de klauwen van het slechte gebroed te houden. Ik heb een cadaver zoo zien vervoeren en D. die 'smiddags spierwit op 't spreekuur kwam had een man tijdens zoo'n vervoer zien succombeeren. - Er zijn ook vrouwen "in partu"²¹ zoo vervoerd. Ik was zelf ergens voor een baby in de Weesperstr. en zag hoe juist een zware vrouw, hartpatiënt naar boven werd gehesen 3 hoog - Enfin, legio van deze verhalen die zich hierin Amsterdam hebben afgespeeld. 's avonds de doodsangst dat ze komen zouden. Je kon ze in de stille straten al van verre hooren aanklotsen op hun met zwaar schoeisel voorziene posten. Mijn vrienden kwamen mij allen trouw opzoeken, want juist die avonden waren onuithoudbaar en zenuwslopend. 'smorgens weer de verhalen in de wijk, van hoe en waar ze weer hadden huisgehouden.

Moeder was weggehaald toen ze in sept. '42, de eerste avond dat ze zich bezoedelden om onschuldige oude mensen in 't holst van de nacht weg te voeren. Ik heb nog alles geprobeerd om haar terug te krijgen, wilde zelf gaan als zij maar terug kon, maar 't lukte niet. Ik had haar liever zelf een flinke M²² gegeven - Ik heb één keer uit Westerbork een briefkaart van haar gehad, dat ze op transport ging, heb in 't wilde weg geschreven naar Theresienstadt, omdat men dacht dat de ouderen daarheen zouden gaan, doch heb nooit een letter gehoord. Ik hoop dat ze met haar degeneratio cordis²³ onderweg is overleden. (ook de moeder van Lo Spijer is zoo weggehaald.) Van oom les en Pauline die 14 dagen later gingen, nooit meer iets gehoord. 't Laatste die goeie lieve tante Mims²⁴, die ook zoo veel van mij hield, en we zeiden zoo dat wij twee nog maar over waren en werd ze bij oom Jo weggehaald. Van haar kreeg ik nog brieven uit Vught en

---

¹⁸ Euterpestraat

¹⁹ want van het Joodse 'ras'

²⁰ De Joodse Raad, een door de bezetter in het leven geroepen organisatie bestaande uit Joodse Amsterdammers, die moest zorgen dat de maatregelen tegen de Joodse inwoners ordelijk werden uitgevoerd. Aanvankelijk hoopten veel Joden door hierbij werkzaam te zijn, te worden uitgezonderd van transport. Een ijdele hoop.

²¹ Succombeeren = Bezwijken: flauwvallen, bewusteloos raken of overlijden; in partu = in staat van bevalling

²² M : dosis morfine?

²³ degeneratio cordis, letterlijk: hartdegeneratie, hartkwaal

²⁴ Tante Mims = Tante Mary = Marianne Schrijver

Westerbork²⁵, we stuurden haar pakjes zoo veel als 't kon, tot ik een laatste groet²⁶ kreeg vanuit de goederenwagen waarmee ze naar Polen is gestuurd. Ook haar brieven heb ik bewaard dat jullie ze nog kunt lezen.

Tante Lies²⁷, die, al is ze erg ziek geweest (carcinoma), "gelukkig" normaal is overleden op 19 Juni 1940 en die 't best heeft gehad tot haar einde; ik ben bij haar gebleven tot het laatste ogenblik - wie anders dan ik hoorde het dichtst en het langste bij haar? Ook dat was en is nog steeds een groot verdriet voor mij bij al het andere - maar toch ben ik zoo dankbaar dat ze een natuurlijke dood mocht sterven en niets van al dit vreeselijke heeft geweten.

Tante Sara²⁸ is in augustus '42 in de J.Invalide overleden - ook gelukkig nog gewoon. Ik en oom Jo en oom les vertegenwoordigde de begrafenis, als ook Sophie Krijn (ook weg).

Onze goeie lieve tante Corry, die de dupe is geworden evenals de gehele fam Krijn²⁹, van één laaghartig, slecht individu, die een z.g. "liefje" van Dolf Krijn was, en die de oorzaak is geweest dat ze allemaal zijn weggehaald! Dat mensch zit nu gelukkig goed in de gevangenis en iedereen hoopt dat ze haar straf niet zal ontgaan, want velen zijn de dupe geworden van dat kreng. Ze heeft zelfs notarieel vaststaan dat zij de eenigste erfgename van de familie Krijn is.!!! Hoe krijg je 't voor elkaar, hè? Ik ben ook gevraagd in 't huis te komen kijken (waar ze inmiddels met een van 't Concertgebouw bestuur woonde, getrouwd was!!), of ik ook dingen herkende van tante C. Herkende al direct haar zilveren suiker en melkstelletje, dat geloof ik nog een cadeautje was van oom L., benevens koffieroomstel. Ik kreeg permissie er nog eens heen te gaan om kasten en dergel. na te kijken, ging er toen heen met Rikam de trouw tot het laatste hulp van tante C. We hebben veel linnengoed, ondergoed en koffers e.d. herkend. Dit is allemaal geïnventariseerd, zeg dit ook allemaal aan Netty, Lo, Ad. - Er is de jongste zoon van Leo Krijn, die zich nu als bewindvoerder heeft laten maken en de zaken voor hun wat behartigt. Hij heeft zich met mij paar maal in verbinding gesteld en is ook met de huizen op de hoogte. Het huis in de Koningslaan zaten eerst Duitsers in, en nu de Canadeezers. 't Bovenhuis in de Heinzestr. is bewoond door een gezin die 't gekocht heeft, doch dat heeft geen waarde, wordt later weer ongedaan gemaakt. Toen 't huis in de Sarphatistr. van oom I. en P. leeggeplunderd werd door de moffen, moest ik er net langskomen toen ik de portretten van grootvader en grootmoeder Schrijver buiten op straat zag staan³⁰. Mijn eerste opwelling was om er naar toe te vliegen en te zeggen dat mijnh. Puls (die misdadiger die alle j. huizen heeft laten leeghalen en nu zit) er met z'n pooten af moet blijven, maar tegelijkertijd begrijp je de krankzinnigheid van zoo'n gedachte en je laat dit verder gebeuren. Van Moeder is alles ook weg; alleen haar testament vond ik terug; ik ging naar haar notaris Bennink Bolt die mij vroeg of jij Da dit bijgaand stuk wilt tekenen, opdat ik dan z.g. bewindvoester zou worden. Dat leek hem onder de gegeven omstandigheden het beste.- Of er van het geld van Moeder nog iets terecht zal komen weet ik niet omdat ik geen lijst heb van ingeleverde stukken. Ik loop hiervoor en doe wat ik kan. Zoals je weet is al het J. kapitaal door

---

²⁵ Deze hartverscheurende documenten bevinden zich thans in het NIOD.

²⁶ Met poststempel Veendam, gedateerd 7-4-1943. Kennelijk is iemand daar zo goed geweest het op de post te doen. Ook dit stuk is uiteindelijk in 2018 in het NIOD terechtgekomen ter bewaring voor het nageslacht.

²⁷ Elisabeth Schrijver (geb 18-2-1875) was een van de 3 ongetrouwde zusters die in de Heinzestraat woonde.

²⁸ De derde en oudste zus, Sara (geb. 1867) stierf in 1942 een natuurlijke dood in het ziekenhuis De Joodsche Invalide aan het Weesperplein.

²⁹ De familie Krijn was aangetrouwd via de jongste broer Louis, die verreweg het beste heeft geboerd van allemaal. Jacob Krijn was commissionair in effecten en Louis kwam bij zijn schoonvader op kantoor. Later werd Louis zelfstandig, waardoor hij zich een huis aan de Koningslaan kon veroorloven. Dolf en Sophie zijn vermoedelijk broer en zus van Cornelia (tante Corry), die is geboren in 1882. Louis is al in 1930 overleden. Corry bleef alleen achter in het grote huis, dat ze niet wilde verlaten ondanks aandringen van haar kinderen die voor de oorlog al zijn geëmigreerd. De jongste zoon die is vernoemd naar Dolf Krijn, maar Bill heette, is in New York ook een succesvol effectenmakelaar geworden.

³⁰ Diamantslijper David Schrijver (1834-1915) en Naatje Rood (1838-1898). Zij hadden 9 kinderen, waarvan er 2 in de oorlog zijn vermoord, 4 waren voor die tijd al overleden en 2 in de oorlog. Joachim overleefde de oorlog nog 6 jaar.

Lippman Ros. gestolen, maar er schijnt wel wat teruggekregen te zijn.³¹ Als ik iets weet hoor je het natuurlijk dadelijk. Hannes schijnt weggehaald te zijn in Juni '43, hij wilde niet onderduiken was altijd immers al vreemd; zijn bezittingen die grootendeels boeken waren, zijn ook weggehaald.³²

Verder ben ik ook veel goede vrienden kwijt, waarvan niemand ooit meer wat zal hooren. We weten nu allemaal dat er tegen gaskamers niets bestand is. - Arme lieve mensen .... - De Biloentjes zijn er gelukkig nog; zij schreven je ook een brief, die hen jullie natuurlijk ook ontvangen al. Ook van mij zijn dit goeie vrienden geworden.- Lou Contran schijnt het ook goed te maken, die ken ik persoonlijk niet.³³ Herman Hertzberger heb ik niet gezien, maar hij is hier en schijnt er goed doorgekomen te zijn. Morgenavond ga ik naar Lo Spijer toe; zoals ik meen ik al schreef, is hij ook weer op z'n oude plaats gezet als waarn. Directeur G.G.D. Hij zal jullie wel gauw schrijven. Hij woont: Correllistr. 19 II.

Seline, Leentje heb ik geschreven, ik hoop haar gauw eens te zien³⁴. Mocht ik naar Den Haag gaan, dan ga ik haar natuurlijk opzoeken. maar 't reizen is moeilijk, er gaan wel treinen, maar je moet wel overal voor in de rij staan en dat is doodvermoeiend. Bij de bakker, kruidenier, groeneenman enz., zelfs voor bioscopen staan ze in eindeloze rijen. Jo Koen is gelukkig weer terug in het Concertgeb. orkest³⁵, en het eerste orkestconcert zijn we natuurlijk gegaan, o.l.v. v.Beinum. De J. spelers kregen prachtige bos bloemen van orkest, dirigent, bestuur. Rosa Sp. kreeg prachtige bloemen apart.³⁶

Verder kan ik nog maar niet wennen aan A'dam. Het zijn natuurlijk ook grootendeels alle ellende herinneringen die weer zoo op je af komen. Daarbij komt dat ik nog geen huis heb; ik eet bij de Koentjes en slaap hier dichtbij, bij een engelse dame, een kennis van mij. Van mijn meubelen schijnt veel gestolen te zijn en al mijn sieraden, herinneringen, ben ik vermoedelijk alles kwijt. Leuk hè? De gouden armband van oom L., en pareltjes van oom I. gekregen plus ringen, enz. enz. Alles waarschijnlijk weg. Voor jullie heb ik een paar kleinigheden die tante M. mij opgedragen had, 't eene is van grootv. Schrijver voor aan horlogeketting, en een potlood voor Selina. Jullie zien dus dat 't er niet zoo rooskleurig voorstaat. - In Leeuwarden ben ik nog veel kleeren e.d. kwijtgeraakt toen mijn 1e gastheer gepakt is. Hij was inmiddels ook gefusilleerd en 't huis daar is meteen leeggehaald. - Wat ze eerst bij de Joden hebben gedaan, heeft 't gespuis later bij de anderen toegepast. Vreeselijk was ook de jacht op onze mannen. Ja, ja, ze hebben huisgehouden.

Toen ik ging onderduiken als mej. de Haan was ik eerst daar in Leeuwarden, kreeg toen die piloot te verplegen 3 and lang, ben met die jongen zeker wel op 6 versch. plaatsen met hem geweest. Dr. Weersma, die neuroloog uit L. behandelde hem. Ken jullie hem? Een aardige man die later zei dat hij mij wel dóór had, wie ik was!! Daarna ben ik 't laatste jaar aan het zwerven gegaan, was in Leeuw. gesignaleerd in verband met genoemde verpleging, dus kreeg een ander persoonsbew., nu als Zr. Corn. de Groot! Na bij goede vrienden in Heerenveen te zijn geweest, moesten we weer van plaats veranderen, ik met het heele

---

³¹ De Nederlandse bank met joodse eigenaren Lippmann Rosenthal & Co is tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers onteigend. De naam werd door de Duitsers misbruikt voor de roofoverval Lippmann, Rosenthal & Co. (Liro), die gevestigd werd in de Sarphatistraat in Amsterdam. Na de bevrijding werd de Lirobank ten behoeve van de liquidatie onder beheer gesteld van een speciaal agentschap. De afwikkeling van de zaken en de teruggave van de geroofde gelden aan rechthebbenden duurde tot 1956. Later bleek dit alles behalve zorgvuldig te zijn gedaan. Bron Wikipedia.

³² Hannes is Nans jongste broer Johan. Zie noot 17.

³³ Contran was de bekende artiestennaam van vader en zoon Vleeschdrager. Vader was cabaretier en in 1940 al overleden. De zoon Lion (geb. 1898) was pianist/componist, via zijn vrouw lid van de CPN geworden en als zodanig bevriend met Leo Schrijver, die hij ook als musicus zeer waardeerde. Lion leefde tot 1958.

³⁴ Leentje Hartog-Hertzberger was zuster van Seline. De familie Hertzberger woonde in Den Haag.

³⁵ Joop Koen, geb 1899, speelde tweede viool in het orkest tussen 1920 en 1962, overleed in 1974. Hij was bevriend met de familie en zijn gezin ving Nan een beetje op nadat ze van de onderduik terugkeerde in Amsterdam. Dit verklaart het afzenderadres Van Breestraat 103 boven, waar de 'Koentjes' woonden.

³⁶ Rosa Spier was vanaf 1932 solo-harpiste in het Concertgebouworkest. Veel Joodse orkestleden.

gezin, omdat het “spoormenschen” waren en in September '44 gingen staken³⁷. Toen zijn wij met z'n allen in een klein plaatsje op een boerderij geweest, tot na 5 weken er natuurlijk weer verraad in het spel was en wij 'snachts een duitsche overval meemaakten. 3 van onze mannen namen ze mee (alle 3 vrij! 2 jongens ontvlucht en mijnheer die tot de doodstraf gedoemd was werd in Jan. '45 bevrijd door de “ondergrondsche” met 40 andere mannen uit de gevangenis in Leeuwarden!!) mij lieten ze met rust benevens een klein joodsch jongetje. Toen moest ik natuurlijk weer van plaats veranderen, kwam dit maal bij een vrouwelijke Dr. in Leeuw. Na ± 3 mnd. waren ze me weer op het spoor, en moest ik van de “organisatie” met versnelde spoed L. verlaten. Toe hebben ze me ondergebracht in 't Friesch Sanatorium Appelscha, waar ik de bevrijding meemaakte. Je ziet dus dat ik veel heb meegemaakt, al is dit een zeer vluchtige trekken beschreven, en dat ik inderdaad “door het oog van een naald” ben gekropen. Hadden ze me gekregen, dan had ik natuurlijk dadelijk de kogel gehad.- Nu ben ik weer in A., zelfs weer bij Zuig.zorg en voel me niet meer op m'n gemak in A'dam. Ik kan hier niet wennen, verlang zelfs een beetje naar Friesland, waar alles zoo veel gemakkelijker scheen. - 't komt grootendeels denk ik doordat ik nog maar geen huis kan krijgen en steeds maar “zwervende” ben. Ik kan nog maar steeds niet tot rust komen, ben erg nerveus (hoe kan 't ook anders) en ben geloof ik nog steeds zooals men zegt “aan de reactie bezig”- Ik ben heusch al dien tijd flink geweest, dat kunnen jullie mijn vrienden vragen; nu kan ik niet meer, heb geen fut meer en kan aldoor maar grienen. Ik mis ook erg veel jongens, en ben zoo blij dat ik jullie tenminste heb, al is 't erg ver weg. Amsterdam is me zoo vreemd, en ik voel me er nog niet thuis. Zou dat zoo blijven?-

Jullie blijft zeker wel in dat verre land, niet? Ik zou best eens een kijkje willen nemen, b.v. ik ben al aan het puzzelen misschien, volgend jaar 2 mnd. verlof te kunnen krijgen en jullie dan eens te kunnen opzoeken, maar ik vrees dat ik 't niet zal kunnen betalen. Mijn salaris, dat f 2000. p.j. is, en na aftrek, en loonbelasting enz., er niet zoo heel veel over blijft. Enfin ik moet nog eens ernstig denken, al verlang ik heel erg naar jullie. Maar we kunnen ten minste schrijven, dat is al heel wat, hè?-

Fijn dat jullie een pakje sturen, ja, 't eten is hier nog heel schaars en te weinig al is het geweldig bij wat het was. In Friesland heb ik 't niet slecht gehad, daar zat je in 't land van de boeren, dus melk, en boter maakte iedereen zelf. Nu vragen jullie wat je sturen zult, wel ik snak naar wat zoets, chic. toffee's e.d. (we hadden eerst 1 reep chic. p.w. maar dat hebben we nu niet meer, alleen de kinderen). Verder zit ik dringend om wat kousen verlegen, vooral voor de winter, voor de winter, daar ik mijn warme kousen allen kwijt geraakt ben in Leeuw. ook werkschoenen, d.w.z. gemakkelijke platte hak, maat 38, ik wil 't graag betalen.

Wat de eterij betreft, ja, we krijgen van alles te weinig, rijst kennen we niet meer, alleen de kinderen en zieken. Koffie en thee daar snakken we naar. Hebben we 1 of 2 x gehad, nu niet meer.- 't Is natuurlijk niet gemakkelijk om orde te scheppen in een chaos als deze, maar 't zal geloof ik, nog lang duren voor we weer iets normaals kunnen kopen.- We hebben voor de zuigel.bureau's wat Canadeesche zuigel. raketten gekregen; de moeders hebben natuurlijk niets, kunnen haast niets meer krijgen ook. Ze zijn dan ook dolgelukkig met luiers, zeep e.d.-

Er heerscht hier een akelige ziekte onder de zuigelingen. Heel naar, lijkt op dysenterie, doch wat 't precies is weten de dokters niet. Accuut braken en zeer heftige diarrhee en plotselinge dood ten gevolge. Zoo gaan er al velen, vreeselijk is het. Ik hoop dat dit spoedig bestreden kan worden. Weten jullie daar iets van? Nu jongens, is me dit een brief! Ik heb er 2 dagen over gedaan hoor! Hoor ik gauw wat terug? Heel veel liefs, ook voor Net plus Gerry, Ad, Karin, Lo.³⁸
Duizend zoenen voor jullie alle vier van

Nan.

---

³⁷ De nationale spoorwegstaking duurde van September tot aan de bevrijding. Na een oproep van Radio Oranje op 17 september 1944 legden 30.000 personeelsleden van de NS het werk neer. De staking viel samen met het begin van Operatie Market Garden. Via het Nationaal Steun Fonds heeft de Nederlandse regering in Londen een belangrijk deel van deze staking kunnen financieren. De hongerwinter werd door deze staking versterkt, omdat de Duitsers geen voedsel voor de bevolking (wel voor de eigen mensen) aanvoerde. De staking was een opsteker voor het verzet.

³⁸ Net = Netty Schrijver. Zij is in 1945 in de VS getrouwd met een Limburgse jongen, soldaat in het Amerikaanse leger, Gerard Spoomakers (Later Spoor geheten). Ad (Adolf Lodewijk) was de makelaar in effecten die zich in de VS Bill noemde. Hij is getrouwd met een Zweedse, Karen Johanson, en Lo was de middelste broer, accountant, die later zou trouwen met Annie Rabbie (weduwe van Ernst Beer Cohen, omgekomen als krijgsgevangene door een bombardement van de Japanners op een transportschip bij Nederlands Indië).

BIJLAGE

STAMBOOM FAMILIE SCHRIJVER MET DE VERMELDE FAMILIELEDEN

'Stamvader' YAAKOV SOFER (1612)

EMANUEL SOFER (1639) ---> Frankfurt am Main > Amsterdam X ESTHER FRANCO MENDES! (1641)

ISAAC EMANUEL SOFER (1665) X SARAH (?)

MATTHIJS EMANUEL SOFER (1694-1744) X JUDITH SIMON GARKOCH (1700)

EMANUEL MATTHIJS SOFER (1723-1790) X MARIANNE (?)

ISAAC EMANUEL SOFER (1745) X LIESJE HEMIG

ISRAEL SOFER(1774-1844)

X

REINA KOEKOEK (1775)

LEA CHAIEM=HIJMAN 1807

X 1832

EVA VAN WESEL 1807

RIJNTJE DAVID SALLY LEENTJE SARA ISRAEL ESTHER WOLF REBEKKA HENRIETTE
1832 1834 1835 1837 1838 1840 1842 1844 1846 1847

X

NAATJE ROOD

1838

HIJMAN **SARA** EVA **JOACHIM** **ISIDOR** **ELISABETH** WILLEM **MARIANNE** LOUIS
1866-1912 1867-1942 1870-1923 1871-1951 1873-1942 1875-1940 1876-1908 1879-1943 1881-1930

X

LOUISE BARENDS
1871-1942

IDA IJZERMAN
1879-1942

PAULINE GOLDENBLOOM
1892-1942

CORRY KRIJN
1882-1942

DAVID **LEO** **NAN** **JULIA** **JOHAN**
1890 1882 1900 1902 1908

X

SELINE HERTZBERGER
1892

NAN **FRANS**
1904 1907

X

X

REINIE BUITENHUIS

THAMAR **JUDITH** **LEA,**
1920 1924 1926

JAN F, **PETER,** **IDA**

X

X

KLASKE WIJKSTRA

FRANS FROUKE MARGOT

NETTY **LOD.ADOLF** **AD (BILL)**
1906 1908 1910

X

X

X

X

Et cetera

Et cetera